

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky

Jan Roháček

Václav Jeřábek [nekrolog]

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky, Vol. 61 (1932), No. 4, 105--108

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/121310>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1932

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

† Václav Jeřábek.

Dr. J. Roháček.

Omnia mea mecum porto.

Dne 20. prosince 1931 odešel na věčnost nestor českých geometrů Václav Jeřábek, vl. rada a ředitel v. v. I. české reálky v Brně, který se zesnulými již V. Jarolímekem a dr. Janem Sobotkou tvořili trojici, podpírající českou geometrii po celá desetiletí. Odešel tak tiše, jak plynul jeho celý život, zasvěcený výhradně intenzivní vědecké práci, ze západomoravského města Telče, které jeho odchodu ani téměř nepozorovalo. Zde ve své rodinné vile, vzdálené všeho ruchu, sám a opuštěn věnoval se cele oblíbené geometrii, do níž vkládal své bohaté zkušenosti odborné i pedagogické.

Nástin jeho života a vědecké činnosti podal prof. dr. J. Sobotka v XLV. roč. „Časopisu“ (1916) při příležitosti uctění jeho 70-letého jubilea a proto stačí, doplním-li zde tento obraz podrobnostmi, které jsem poznal jako důvěrný přítel zesnulého za vzájemného častějšího styku s ním.

Václav Jeřábek, ač vzdělán německy na vídeňských školách vysokých, ač preceptorem v různých čelných byrokratických kruzích vídeňských, přece zůstal věren svému národu, zůstal Čechem s ujasněným názorem na vlastenectví. Již jako mladý profesor reálky v Telči, kamž se dostal po 2-letém suplování z Litomyšle, byl mezi těmi vůdci, kteří podle plánu dobře vypracovaného tehdejším uvědomělým ředitelem reálky Mládkem vedli telečské Čechy v průvodu do voleb, aby tak definitivně připravili porážku německé radnici. Tehdy němečtí pohlaváři, shromáždění v kasině, vidouce spontanní průvod a tušíce demonstrace, voleb se ani nezúčastnili a tak padla bašta němectví v Telči na vždy.

V jednání byl V. Jeřábek nanejvýše korektní, přísně spravedlivý tak, jak přesné vědy matematické a geometrické ho naučily. V povaze nesmlouvavé jak vůči sobě, tak i vůči jiným, upřímné, pevné a poctivé, zračil se celý jeho charakter, který dobře vystihují četné úryvkovité vzpomínky bývalých jeho žáků i profesorů, kteří

v něm — jako řediteli — měli dobrého rádce a vůdce, uveřejněné v jubilejním almanachu brněnské I. české reálky 1930.

V politice byl vždy nestranný a politikařům nedůvěřoval; bylť řed. Jeřábek toho přesvědčení, že s politikou zanáší se do úřadu i protekce, kterou nenáviděl a již byl nepřítelem. Na ředitelské místo I. brněnské reálky dostal se jedině svými vědeckými zásluhami a pedagogickou zdatností. Bylo jeho nemalou pýchou, že deputace, která měla ve Vídni protežovati kandidáta konkurujícího s ním na toto řed. místo, byla ústy samého referenta odmítnuta: „Meine Herren, wir haben hier ein Gesuch, das man nicht übersehen kann.“

Při svém příchodu do Telče před válkou zastihl jsem řed. Jeřábka v plné duševní i tělesné síle, blížil se k 70. Denně po obědě pravidelně ubíral se na besedu starších pánů do hotelu „Černý orel“, kde sedával v kruhu svých známých, z nichž dlužno zejména jmenovati p. med. r. MUDra E. Krupičku, který tohoto roku taktéž ve vysokém věku odešel. Za doby války, v dobách smutných a resignovaných býval vášnivým kibicem „preferansu“, který tehdy hodně se hrával a který řed. Jeřábek nazval „normálem“. Název tento stal se pak běžným a výstražným, kdykoliv sázka dostupovala nadpoměrné výše. Stolová společnost Jeřábkova postupně za trvajcí válečné litice se počala rozpadávati odchodem nás mladších na vojnu a řed. Jeřábek cítil se osamoceným; tu jedinou útěchou jeho byla, jak říkal, geometrie. Převratem se poměry opět zlepšily. Naše vzájemné debaty odborné se ihned obnovily a styk náš nabýval rázu intimnějšího, zejména když přeneseny byly do tiché jeho pracovny, kde jeho nemalou chloubou byla veliká knihovna opatřená většinou geometrickou literaturou. Každou neděli v dopoledních hodinách konali jsme tuto „universitu“, kde řed. Jeřábek cítil se teprve povoláním a někdy i velmi vášnivě debaty překročily polední hodinu. Později, kdy objevil se u řed. Jeřábka na očích šedý zákal, býval ovšem mrzutější, ježto neduh mu zabraňoval sledovati narýsované obrazce. Po operaci zákalu řed. Jeřábek pozbýval zraku nápadně, až rozeznával pouze tmou od světla. Tím přestal vlastně svět proň existovati a uzavřené čtyři stěny po několik let byly jeho vším. V těchto chvílích naše vzájemné odborné debaty bývaly velmi obtížné a namáhavé, ježto veškeré potřebné obrazce i s příslušným označením musel si řed. Jeřábek nejen představovati, nýbrž i náležitě zapamatovati do příští naší schůzky. V posledních letech poněmáhu dostavovala se i přirozená tělesná únava a i sil duševních valně ubývalo. Tu někdy náš rozhovor přecházel v přímé pouhé hájení evidentních zásad proti vyvstávším fantasiím Jeřábkovým. I tu nikdy ničeho nediktoval, pro podporu paměti dával snad poznamenati nějakou

myšlenku svojí vzornou, do všeho zasvěcenou hospodyni slč. M. do mého nejbližšího příchodu.

Našich schůzek nemohl se Jeřábek někdy ani dočkat, přímo dětinsky se na ně těšil a přehnaně přisuzoval jim magickou moc na prodlužování svého života — nebylo tomu bohužel tak, osud tomu chtěl, že při poslední umluvené schůzce 20. prosince zatlačil jsem mu nevidomé oči navždy. Tolik o jeho jednoduchém, nanejvýše skromném životě.

Řed. Jeřábek patřil mezi muže, kteří českou geometrii udržovali na vědecké výši, kteří českou literaturu v tomto oboru pomáhali tvořiti a ji četnými články a pojednáními obohatili. Řed. Jeřábek činil tak do pozdního věku 86 let. Ve svých pracích Jeřábek vynikal jasností ve formulaci problému a přesností jeho podání. Jeho neúprosná logičnost odrážela se v každém počínání. V geometrii byl soběstačným v tom smyslu, že není poučky, věty nebo důkazu, které ve svých pracích potřeboval, kterých by si sám nebyl vlastním způsobem odvodil. Jak nezávislým byl majetkově, jak nekompromisním byl charakterem, tak neodvislým jevil se i v geometrii. Pro jeho práci literární je příznačná důmyslnost a lehkost v odvozování geometrických vět. Jeho důkazy vynikají jednoduchostí; Jeřábek nemiloval dlouhých komplikovaných úvah a snažil se vždy každou spleť objasniti formou jednoduchou a velmi přístupnou. Škoda, že je nemožno shrnouti všechny výsledky Jeřábkovy do jediného svazku, ježto roztroušeny jsou jednak po různých odborných časopisech domácích i cizích, jednak na kouscích papíru, na útržcích, jindy opět na pokraji knih mezi rádky jako glosy vsunuty.

Nejvíce snad obohatil geometrii trojúhelníka, kde není jediného bodu význačného a příčky, jimž by řed. Jeřábek nevěnoval pozornosti a neobjasnil jejich význam a důležitost. Těžiště jeho činnosti spadalo do teorie křivek všeho druhu, které odvozoval cestou čistě desk. geometrickou. Na ryzosti této cesty si řed. Jeřábek nesmírně zakládal dovolávaje se zásad Tilšrových. Tato ortodoxnost, dnes arci zatlačená do pozadí, byla svého času uměním a pýchou geometrů, kteří tak chtěli jenom dokázati, že desk. geometrie sama si postačí. Řed. Jeřábek byl přesvědčen o tom, že daleko ještě desk. geometrie v teorii křivek nesplnila svůj úkol a proto s oblibou hleděl objasniti deskriptivně geometricky veškeré, ať planimetrické nebo stereometrické důkazy, týkající se křivek vůbec a kuželoseček zvlášť.

Obsáhlá činnost řed. Jeřábka na tomto poli zračí se v mistrných úlohách jdoucích do set, v dlouhé řadě odborných článků a delších pojednáních psaných v řeči české, německé i francouzské, uveřejňovaných v prvé řadě v „Časopise pro pěstování mat. a fys.“, jemuž přikládal neobyčejný význam, pak v Rozpravách Král.

české společnosti nauk, kde byl přespolečným členem, ve Zprávách Přírodovědecké společnosti moravské, kde byl řádným členem, v odborných časopisech zahraničních, z nichž zejména *Mathesis* měl ve velké oblibě; s jejím radaktorem p. J. Neubergem, sekretářem učené společnosti v Bruselu, byl v čilé vědecké korespondenci.

Ocenění těchto prací vydaných do 70-letého jubilea zesnulého, nalezne čtenář v uvedeném článku prof. J. Sobotky.

Zde budtež uvedeny práce a pojednání, jež vypracoval zesnulý — měl jsem štěstí býti při nich jeho spolupracovníkem — po svém 70. roce. Některé byly již otištěny, jiné čekají svého vyjítí. Jsou to zejména:

1. Elementární odvození konstrukce tečny meze vlastního stínu otevřené zborčené plochy šroubové. Čas. Roč. 53. — 2. O vlastním a vrženém stínu jistého konoidu stupně čtvrtého. Čas. Roč. 56. — 3. O lemniskatě Boothově. Čas. Roč. 57. — 4. Pseudo-versiera. Čas. Roč. 57. — 5. O ortogonálních hyperboloidech. Čas. Roč. 57. — 6. Nové zobecnění teorému o přímce Simsonově. Čas. Roč. 59. — 7. O jisté ploše stupně čtvrtého. Zprávy Morav. Přírodovědecké společnosti. 1926. — 8. O kornoidě. Zprávy Král. české spol. nauk. 1930. — 9. Důkaz věty Pascalovy. — 10. O úpatnicích křivek. — 11. Nové odvození konstrukce os elipsy dané sdruženými průměry. — 12. Sestrojení druhých dvou průsečíků elipsy s kružnicí opsanou nad jedním průměrem. — 13. Kterak větou Dandelinovou dokázati, že ort. průmětem kružnice je elipsa. — 14. Kuželosečka na rot. kuželi promítá se do rovny kolmé k ose do kuželosečky téhož druhu, jejímž jedním ohniskem je průmět vrcholu. — 15. O kvadratické transformaci. — 16. O křížnici a střížnici. Čas. Roč. 61. — 17. O zvláštní křivce stupně 8°. — Dosud nevyšlo; jest to poslední jeho úvaha spadající do oboru křivek, křivka svým zvláštním tvarem je pozoruhodná a zvláštní tím, že uzavírá bohatou činnost Jeřábkovu navždy.